

Kulturdepartementet
Postboks 8030
0030 Oslo

postmottak@kud.dep.no

Oslo, 01.07.2013

HØRINGSUTTALELSE FRA NORSK SKUESPILLERFORBUND OM NOU 2013:4, KULTURUTREDNINGEN

Norsk Skuespillerforbund (NSF) er en interesseorganisasjon og en partipolitisk uavhengig fagforening for profesjonelle skuespillere. NSF arbeider for skuespillernes kunstneriske, faglige og økonomiske rettigheter og interesser. Det har funnet sted en betydelig tilstrømning til yrket de siste 20 år, og organisasjonen har nå over 1200 medlemmer.

Norsk Skuespillerforbund mener kulturutredningen er et grundig og gjennomarbeidet dokument med mange gode analyser og forslag til tiltak. Vi setter pris på at utredningen tydeliggjør kulturlivets betydning for en «ytringskompetent» offentlighet med basis i verdier som demokrati, rettferdighet og mangfold, samtidig som man anerkjenner at kunsten har en egenverdi.

1) Kvantitet og kvalitet (Kapittel 13 og 14)

Norsk Skuespillerforbund finner grunn til å påpeke at de stadig økende inntjeningskravene som stilles til institusjonsteatrene har store konsekvenser for kunstnerisk drift, bygningsmessige løsninger, repertoarvalg, ansettelse etc. Det har blitt påpekt at de statsstøttede scenene burde være de som har rom for å ta kunstnerisk risiko.

Norsk Skuespillerforbund stiller seg derfor positiv til forsøk på å utvide evalueringen av kulturtiltak med et system for vurdering av tiltakets kunstneriske kvalitet. Vi vil imidlertid påpeke at en slik kvalitetsvurdering må gjøres i forhold til en kontekst – den vil være preget av tid, sted og den sosiale sammenhengen den inngår i. Det fremmes forslag om at de ulike kulturinstitusjonene selv skal delta i å formulere sine samfunnsoppdrag. På den måten skal de få være med å legge grunnlaget de skal vurderes mot. Vi mener det er viktig for fagmiljøet å føre disse diskusjonene fortløpende, selv om vi stiller oss mer avventende til om det vil få den ønskede effekten i form av merkbar kvalitetsheving.

Det er vår analyse at scenekunstnere alltid vil strebe etter stadig høyere kvalitet på sine forestillinger. Når det vises scenekunst hvor kvaliteten ikke holder, skyldes dette sjelden spekulasjon eller venstrehåndsarbeid. Problemet er snarere at det mangler infrastruktur, kunnskap eller produksjonsressurser, særlig innen den scenekunsten som produseres utenfor institusjonene (se pkt. 3).

I denne sammenheng vil vi påpeke behovet for en faglig fundert teaterkritikk i media. I dag produseres det mange profesjonelle teaterforestillinger som aldri blir anmeldt. Etter vårt syn er det en oppgave for kulturpolitiske myndigheter å bidra til å støtte denne grenen av diskursen omkring scenekunstens kvalitet.

Norsk Skuespillerforbund deler utredningens syn på at det er vanskelig å lage presis statistikk over aktiviteten innenfor kulturfeltet. En utstrakt dobbeltrapportering der forestillinger settes opp i samarbeid mellom ulike produksjonsenheter har ført til usikre tall for scenekunstmrådet. Vi har forventninger til at det nye rapporteringssystemet Norsk teater- og orkesterforening nå er i ferd med å innføre, der hver forestilling får sitt unike id-nr, vil avhjelpe dette problemet. NSF mener at det som hovedprinsipp bør være den enheten som utbetaler utøvernes lønn som har rett til å rapportere besøksstatistikk. Dette vil i praksis bli et insentiv for å ansette utøvere.

Vi kjenner ikke til det nye rapporteringssystemet i detalj, men mener det er viktig å ta hensyn til at sceniske produksjoner kan ha svært ulike størrelser. Det er for eksempel stor forskjell på en mange timers forestilling over Bibelen, og en 15 minutters soloopptreden i en barnehage. Videre er det forskjell på om publikum er skoleelever som ser forestillingen som en obligatorisk del av undervisningen, eller et betalende publikum som oppsøker forestillingen i fritiden.

Forslag til tiltak:

I rapporteringssystemet for scenekunstproduksjoner innføres en inndeling i tre grupperinger:

1. Enakter, monolog, oppsøkende forestilling
2. Bisceneforestilling, lett turneforestilling, under 5 medvirkende totalt
3. Stor sceneproduksjon, mer enn 5 medvirkende totalt.

2.) Mangfold i film og scenekunst (Kapittel 1.2, 7.4, 11.10, 11.17 og 13.3)

Norsk Skuespillerforbund støtter målet om å styrke mangfoldet i norsk scenekunst og film. Hvem som representeres på scener og i film, og ikke minst hvordan de representeres, har stor betydning - av flere årsaker. For det første handler det om hvilke rollemodeller som presenteres for publikum. For det andre handler dette om et arbeidsmarked. Hvilke roller som er tilgjengelige, er avgjørende for skuespillernes inntekt og lengden på deres yrkeskarriere. Skuespillerne er en yrkesgruppe som på en svært konkret måte, nemlig i form av rolletilbud, får merke at det stadig eksisterer stereotyper i det norske samfunnet. Disse stereotypene er knyttet til hudfarge, kjønn, fysikk – og ikke minst til alder. Det fører til endimensjonale rollefigurer, og: det fører til at enkelte skuespillere utelukkes fra jobbmarkedet.

Innspillsnotatet om mangfold i film og tv-drama, Av-Om-For, opererer med kategoriene «skapermangfold», «innholdsmangfold» og «brukermangfold». For Norsk Skuespillerforbund er det fristende å introdusere underkategorien *utøvermangfold*. Innspillsnotatet viser det vi visste fra før, nemlig at enkelte grupper i befolkningen er underrepresentert i film og tv-drama. Bare 0,25 prosent av ledende roller i tv-drama og 6 prosent av de ledende rollene i spillefilm innehas av personer over 50 år, i følge rapporten.

Vi tror at det er strukturelle grunner til at det er så lite mangfold i norsk film. Derfor bør tiltakene som foreslås i filmbransjerådets rapport «Ta alle talentene i bruk» følges opp. Vi trenger flere bærende kvinneroller, og flere produksjoner som avspeiler Norges stadig mer

sammensatte befolkning. Vi tror ikke slike kvantitative målsettinger kan nås uten at den offentlige finansieringen styres i retning av økt mangfold. De ulike offentlige organene som er satt til å foreta kvalitetsvurdering får et stort ansvar i dette perspektivet. Det er viktig å sikre at en stor bredde av kunstnere får tilgang på produksjonsressurser slik at de kan få fortalt sine historier, og vi mener at en måte å gjøre det på, er å sørge for at de viktige «portvokterrollene» i norsk kulturliv besettes av personer som samlet sett har en mest mulig variert bakgrunn.

De regionale filmsentrene bør vektlegges som et av de viktigste arenaene der mangfold av filmtalenter oppdages og utvikles. På denne måten kan mangfoldet rotfestes i talentutvikling i stedet for tvungen kvotering.

Forslag til tiltak:

- De foreslåtte tiltakene i «Ta alle talentene i bruk» følges opp.
- Kvinnelig hovedrolle innføres som en av de såkalte nøkkelfunksjonene i norsk film
- De regionale filmsentrene styrkes, og det opprettes et regionalt filmsenter i Oslo.
- Kvinner og kunstnere med ulik minoritetsbakgrunn og representanter for evt. andre underrepresenterte grupper kvoterer inn i ulike tildelingsutvalg, stipendkomiteer og andre kunstneriske rådgivende organer

3.) Aktivitetsnivået i scenekunstheltet (Kapittel 11.3, 11.14, 11.16 ,13 og 14)

Norsk Skuespillerforbund stiller seg positiv til forsøk på å finne mer effektive produksjonsmodeller som kan bidra til å heve kvaliteten og effektiviteten innen feltet. Vi ønsker å være en konstruktiv samarbeidspartner, samtidig som vi ivaretar skuespillernes faglige og kunstneriske interesser i en slik prosess. Vi finner imidlertid grunn til å advare mot omdanning av eksisterende institusjoner til prosjektteatre. Fleksibilitet behøver etter vårt syn, ikke å gå på bekostning av stabile ansettelsesforhold.

Kulturutredningen slår fast at produksjonen ved teaterinstitusjonene ikke har økt nevneverdig i takt med de økte bevilgningene som har fulgt med Kulturløftet. Økningen har i hovedsak gått til å dekke opp for økte pensjonsutgifter, samt enkelte nye teaterbygg. Det utredningen *ikke* analyserer, er hvilken produksjon som hadde funnet sted uten en reell økning i budsjettene. Pensjonskostnadene har ingen sammenheng med Kulturløftet. De skyldes at et stort kull scenekunstnere som startet sin yrkeskarriere på slutten av 1960- og begynnelsen av 1970-tallet, nå har nådd pensjonsalderen. Investeringene i nye teaterbygg har ført til bedre fysisk arbeidsmiljø for teatrenes ansatte og bedre fasiliteter for publikum – også om de ikke har ført til en direkte målbar økning i antall forestillinger og tilskuere.

Innen det frie feltet viser Kulturutredningen at aktiviteten har økt i tråd med økte bevilgninger. Antallet produksjonsenheter og arbeidsmuligheter har også økt, men på grunn av stor pågang av utøvere som vil inn i bransjen, rapporterer den enkelte scenekunstner at de ikke opplever store endringer i produksjons- og levevilkår. Norsk Skuespillerforbund er derfor opptatt av å styrke tilskuddet til fri scenekunst, ikke minst til fri teaterproduksjoner, som ikke har opplevd det samme løftet som dansekunsten de siste år.

Ikke minst i tilknytning til satsingen på Den kulturelle skolesekken, men også ellers, registrerer vi et behov både for flere produksjons- og visningsarenaer også utenfor skolenes

lokaler, og for en bedre ressursutnyttelse gjennom å få vist ferdigproduserte forestillinger et større antall ganger.

Den kulturelle skolesekken er et av de viktigste kulturelle tiltakene som er introdusert i Norge i nyere tid. Den har hatt en enorm betydning for det frie scenekunstheltet, og har utviklet seg til å bli en av de største arbeidsplassene for norske skuespillere. DKS fungerer også som et viktig virkemiddel for å skape integrering og mangfold i kulturelle uttrykk siden tilbudet når fram til alle skolebarn. Grunntanken med DKS er å gjøre barn og unge kjent med og utvikle sin forståelse for profesjonell kunst og kulturuttrykk av alle slag. NSF vil påpeke hvor viktig det er at tilbudene er av høy kvalitet og at de er skapt ut fra en tanke om at en teateropplevelse har en egenverdi. Den trenger ikke forholde seg til pensum eller det pedagogiske opplegget skolen måtte ha, slik vi registrere at enkelte skoler ønsker.

Forslag til tiltak:

- Det igangsettes et omfattende forskningsprosjekt med sikte på å skaffe empirisk grunnlag for å sammenligne produktivitet og kunstnerisk kvalitet innenfor de ulike organisasjonsmodellene som i dag brukes i norsk teater, herunder: offentlig finansiert institusjon, etablert gruppering i det frie feltet, kortvarig prosjekt i det frie feltet, privatteater, offentlig finansiert prosjektteater eller «produksjonshus» og offentlig finansiert programmerende scene.
- Styrking av det eksisterende sekretariatet for Den kulturelle skolesekken i Norsk kulturråd.
- Styrke barns mulighet til å oppleve profesjonell scenekunst på institusjonene, slik Norsk teater- og orkesterforening uttaler i sitt høringssvar pkt 14.
- Det offentlige etablerer flere produksjons- og visningsarenaer for fri scenekunst, og leier ut disse til subsidierte priser.
- Ordningen med basisfinansiering av frie sceniske grupper trappes opp.
- Bevilgningene til produksjonstilskudd til frie teaterproduksjoner økes.

4.) Kunstnervelferd (Kapittel 13.4)

Som utredningen påpeker, har det funnet sted en kraftig økning i antall frilanskunstnere siden begynnelsen av 90-tallet. Norsk Skuespillerforbund har de siste 20 år opplevd en dobling av medlemsmassen, fra rundt 600 til over 1200. I samme periode har antall faste stillinger gått ned fra rundt 250 til 160, og andelen frilansere har dermed økt fra rundt 35 til 75 prosent. Den økte konkurransen presser inntektsnivået ned. Våre medlemskundersøkelser fra 2008 og 2011 viser at frilansere har betydelig lavere inntekter enn de engasjements- og fast ansatte, og dessuten at kvinnelige skuespillere tjener langt mindre enn sine mannlige kolleger.

Vi opplever dessverre en situasjon der det sosiale sikkerhetsnettet rundt våre medlemmer blir stadig dårligere: Frilanserne livnærer seg gjennom korttidsengasjement hos mange ulike oppdragsgivere. Ofte kombinerer scenekunstnerne virksomhet gjennom enkeltpersonforetak med å være oppdragstakere utenfor næring og lønnstakere. Dette medfører ustabile inntektsforhold, og usikkerhet ved sykdom og ledighet pga. lavere utbetalinger fra NAV og arbeidsmarkedsetaten.

Skuespiller- og danseralliansen (Skuda) som ble stiftet av NSF, Norske Dansekunstnere og Norsk teater- og orkesterforening i 2012, tar sikte på å avhjelpe disse utfordringene. Vi registrerer med glede at Kulturutredningen har merket seg denne.

Alliansen er som kjent støttet av Kulturdepartementet som en treårig forsøksordning. Norsk Skuespillerforbund har store forventninger til Skuda, men vi ønsker å påpeke at alliansen i dagens omfang har for liten kapasitet til at det vil være mulig å evaluere hvilken betydning prøveprosjektet vil få for scenekunstneres velferd generelt. Før det kan trekkes konklusjoner om dette, må omfanget opp på et nivå i nærheten av det de har i den svenske ordningen, nemlig 60 ansatte skuespillere og 60 dansere. Vi viser til Skudas egen høringsuttalelse, og håper at det kan være mulig å gjøre ordningen permanent fra 2016.

På et overordnet nivå vil vi anbefale å utrede muligheten for å etablere en syke- og pensjonskasse for kunstnere etter tysk modell: Her deles premien tredeles mellom staten, kunstnerne og kunstneres kunder (gjennom en avgift på kjøp/bruk). Kunstnerne betaler dermed en lavere egenandel enn de ville gjort gjennom en vanlig forsikringsordning.

Forslag til tiltak:

- Det innføres et ”minstefradrag” for enkeltpersonforetak slik at personer som arbeider i kortvarige engasjement i en kombinasjon av å være oppdragstaker og enkeltpersonforetak, ikke automatisk blir betraktet som næringsdrivende innenfor trygdesystemet.
- Skuespiller- og Danseralliansen etableres som en fast institusjon fra 2016. Antall kunstnere i alliansen økes.

5.) Opphavsrettigheter (Kapittel 13.4)

Vederlag for opphavsrettigheter til økonomisk utnyttelse av skuespillerprestasjoner utgjør en viktig del av inntekten til mange skuespillere. Disse midlene tilflyter skuespillerne gjennom et komplisert sett av vederlagsordninger. Det skilles mellom primærutnyttelse etter opprinnelige avtaler om å delta i produksjoner med sikte på framføring, og ulike former for sekundærutnyttelse. Innen sekundærutnyttelse ivaretas økonomien normalt gjennom avtalelisenser, tvangslisenser eller andre kollektive avtaler, men det er også eksempler på individuelle avtaler. Bildet blir ikke enklere av at det fortløpende oppstår nye plattformer for digital distribusjon av skuespillerprestasjoner.

Omfanget av utnyttelse av skuespilleres verk og prestasjoner er stadig økende, og skjer gjennom nye tekniske plattformer. Vi opplever at skuespillere i denne situasjonen stadig utsettes for press for å si fra seg rettigheter. Bruk på nettet og i mobile media representerer en raskt voksende økonomi som det er viktig at skuespillerne får sin rettmessige del av. Det er derfor en reell frykt for at dette skal føre til en betydelig reduksjon skuespilleres samlede inntekt. Etter Norsk Skuespillerforbund sitt syn må rettighetshavere sikres rimelig vederlag for den enkelte bruk.

Forslag til tiltak:

- Vernetiden for utøvende kunstneres prestasjoner utvides gjennom eget lovarbeid.
- Avtalelisenssystemet må sikres og utvides.
- Skapende og utøvende kunstnere må sikres rimelig vederlag gjennom lovgivning og avtaleverk.

6.) Administrasjon av scenekunst (Kapittel 11.3, 13.4,)

Kulturutredningen problematiserer forholdet mellom kunstrelaterte kostnader og administrative kostnader innenfor scenekunstfeltet. Norsk Skuespillerforbund ønsker å understreke at drift av infrastruktur som teaterbygninger, verksted og publikumslokaler nødvendigvis vil generere administrativt arbeid.

Innen det frie feltet er de administrative kostnadene ofte skjulte – i den forstand at de ikke fremkommer direkte i budsjett og regnskap. Nettopp derfor finner Norsk Skuespillerforbund grunn til å synliggjøre bruken av administrative ressurser i det frie feltet. Det medgår for eksempel mye arbeids tid til å skrive søknader om produksjonstilskudd. Til Norsk kulturråd kommer det inn ca 250 søknader om prosjekttilskudd til fri scenekunst i hver tildelingsrunde. Hver søknad representerer et betydelig administrativt arbeid, hvor det blant annet utarbeides intensjonsavtaler med de medvirkende kunstnerne, samarbeidsavtaler med andre grupperinger og fullstendige produksjonsplaner. Ca 40 søknader blir innvilget. Det betyr at det administrative arbeidet som er nedlagt i de resterende 210 søknadene er helt uproduktivt, de resulterer ikke i produksjon av scenekunst i det hele tatt. Den enkelte produksjon er avhengig av tilskudd fra flere ulike støtteinstanser. Det er ikke sjelden at produksjoner som har mottatt støtte fra ett fond, må kanselleres på grunn av manglende støtte fra de andre.

Norsk Skuespillerforbund ønsker derfor at søknadsregimet knyttet til produksjoner i det frie feltet kan bli gjennomgått med tanke på å finne mer effektive rutiner.

Forslag til tiltak:

- Det offentlige innfører en tilskuddsordning til administrativ produsenthjelp for scenekunstproduksjoner i det frie feltet.
- De statlige produksjonstilskuddsordningene til fri scenekunst innfører en samordnet søknadsprosess. Fondene fullfinansierer hver sine prosjekter.
- Søknadsprosessen deles i to runder. I første runde velger fondene samlet ut de mest aktuelle prosjektene ut på grunnlag av prosjektbeskrivelser av begrenset omfang. De søkerne som går videre, fordeles mellom fondene, og utformer nå komplette søknader.

7.) Oppsummering

Siden våre forslag er av svært ulikt omfang og omhandler mange kunstneriske organisasjonsformer og kunstneriske uttrykk, lar de seg vanskelig sette opp i prioritert rekkefølge. Generelt vil vi fremholde at vår viktigste oppgave som fagforening er å sikre skuespillere arbeidsplasser, trygge ansettelsesforhold, faglige og sosiale rettigheter. Dernest er vi opptatt av å sikre forutsigbarhet i finansiering og formidlingsordninger. Vi ser at flere av de utfordringene vi står overfor, bør løses gjennom ordninger som inkluderer fagområdene til flere ulike departement.

Forslag til tiltak i prioritert rekkefølge:

1. Skuespiller- og Danseralliansen etableres som en fast institusjon fra 2016, med økte økonomiske rammer som gjør antall kunstnere i alliansen kan økes.
2. Bevilgningene til drifts- og produksjonstilskudd til frie teatergrupper økes.

3. Skapende og utøvende kunstnere sikres rimelig vederlag gjennom lovgivning og avtaleverk.
4. De regionale filmsentrene styrkes, og det opprettes et regionalt filmsenter i Oslo.

M.v.h.

Knut Alfsen
nestleder

Eirik Dønne
generalsekretær